

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНІ ЗМІНИ ТА СТВОРЕННЯ
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В
ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала студентка 4 курсу
07-441 групи
Спеціальності 014.03
Середня освіта (Історія)
Освітньо-професійної програми
Середня освіта (історія)
Шищенко Катерина Олегівна

Керівник

к.і.н., доцент Батенко Г.В.

Рецензент

Коновалова Г.В., к.і.н., доцентка кафедри
суспільних наук Херсонської філії
Національного університету
кораблебудування ім. адмірала Макарова

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Створення Херсонської області (30 березня 1944 року).....	6
1.1. Причини входження до складу новоствореної Херсонської області районів та міст, що раніше належали до Миколаївської та Запорізької областей	6
1.2. Організаційне оформлення створення Херсонської області	9
Розділ 2. Наслідки адміністративно-територіальних змін та створення Херсонської області	11
2.1. Соціально-економічний розвиток новоствореної області	11
2.2. Етнічний розвиток населення Херсонської області.....	16
2.3. Розвиток культури в Херсонській області в післявоєнні роки	18
Розділ 3. Рекомендації щодо проведення уроку з вивчення історії створення Херсонської області.....	23
Висновки.....	28
Список використаних джерел і літератури	31
Додатки.....	37

ВСТУП

Сьогодні частина Херсонщини потерпає під окупацією Росії. Наш край має значні переваги для окупантів, оскільки забезпечує їм сполучення з Кримом. Крім того, вони вчепилися в нашу землю тому, що наш край має багаті аграрні ресурси, область характеризується високим розвитком сільського господарства, зокрема землеробства. Це повторює ситуацію періоду завершення II Світової війни, коли підвищену увагу було надано південному регіонові, оскільки вигнання військ III рейху з Херсонщини уможливило розгром їх Червоною Армією у Криму.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи пояснюється тим, що адміністративно-територіальні зміни 1944 року відіграли важливу роль у формуванні сучасної адміністративно-територіальної структури України. Однією з таких змін стало створення Херсонської області, до складу якої увійшли 13 районів, що належали раніше до Миколаївської області й 6 районів, що перебували у складі Запорозької області.

Дослідження територіально-адміністративних змін є важливим для зрозуміння історії розвитку України та її регіонів. Вивчення конкретних прикладів таких змін, зокрема створення Херсонської області, дозволяє з'ясувати причини територіальних змін, виявити їх наслідки та визначити вплив цих змін на життя людей.

Метою цієї кваліфікаційної роботи є дослідження змін адміністративно-територіального устрою, пов'язаних зі створенням Херсонської області, та виявлення навчально-виховного значення вивчення школярами цих історичних подій. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- описати процес створення Херсонської області, проаналізувавши його причини;

- дослідити наслідки цих змін адміністративно-територіального устрою, виявити їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону;

- розробити рекомендації щодо проведення уроку з вивчення історії створення Херсонської області.

Дослідження територіально-адміністративних змін, що виявились у створенні Херсонської області, має важливе значення для розуміння процесів децентралізації та реформування державного управління в Україні. Аналіз таких змін допоможе зрозуміти, які фактори вплинули на їх прийняття та як вони відобразилися на житті місцевих громад та на розвитку територій.

Дослідження територіально-адміністративних змін в Херсонській області наприкінці та після Другої світової війни має свої чіткі **хронологічні межі**. Цей період охоплює час з 1944 р. до 1953 р.

Територіальні межі – територія, що належить до складу Херсонської області.

Предметом дослідження є процес створення Херсонської області на тлі соціально-політичних та економічних змін в країні.

Об'єктом дослідження є Херсонська область - нова адміністративно-територіальна одиниця, створена наприкінці Другої світової війни.

Методи дослідження. У процесі дослідження, проведеного при написанні кваліфікаційної роботи, були використані такі основні методи:

- 1) історико-пошуковий метод застосований для пошуку потрібної інформації за темою роботи;
- 2) метод класифікації й типологізації для узагальнення зібраних фактів про наслідки створення Херсонської області;
- 3) принцип об'єктивності застосовувався для з'ясування ймовірності фактів, викладених у джерелах;
- 4) структурно-типологічний метод для структурування роботи за розділами й підрозділами;

5) історико-біографічний метод використаний при доборі й вивченні фактів із біографій П. І. Пасенченка-Демиденка, О. Ф. Федорова, Григорія Довженка.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання здобутої при виконанні кваліфікаційної роботи інформації в навчально-виховному процесі при роботі з учнями шкіл Херсонщини, у вихованні в них любові до малої батьківщини.

Окрема увага в роботі приділяється висвітленню ролі та впливу державної влади на формування адміністративно-територіального устрою області.

Структура роботи – кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, перші два з яких поділено на підрозділи, списку використаної літератури та п'яти додатків.

РОЗДІЛ 1. СТВОРЕННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (30 БЕРЕЗНЯ 1944 РОКУ)

1.1. Причини входження до складу новоствореної Херсонської області районів та міст, що раніше належали до Миколаївської та Запорізької областей

Херсонська область була створена відповідно до указу Президії Верховної Ради УРСР від 29 березня 1944 року [8, с. 9-10]. Згаданий указ був затверджений Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про утворення Херсонської області у складі Української РСР» від 30 березня 1944 р. [8, с. 9]. Таким чином, рішення про створення області було прийнято до завершення повного вигнання нацистських окупантів з її території, що завершилося 12 квітня 1944 р. на території Стрілківської, Щасливцівської і Чонгарської сільрад Генічеського району.

До складу новоствореної Херсонської області були включені райони та міста, що раніше належали до Миколаївської та Запорізької областей, зокрема:

- місто Херсон, Бериславський, Білозерський, Великоолександрівський, Голопристанський, Горностаївський, Каланчацький, Калініндорфський, Каховський, Нововоронцовський, Скадовський, Херсонський, Цюрупинський, Чаплинський райони, які належали до Миколаївської області;

- Великолепетиський, Генічеський, Іванівський, Нижньосірогозький, Новотроїцький, Сиваський райони, які належали до Запорізької області.

Таким чином, «до складу новоутвореної області увійшло 13 районів, виокремлені із Миколаївської області, та 6 із Запорізької області» [32, с. 349].

Крім того, до складу Миколаївської області тоді ж було включено Арбузинський, Благодатненський, Братський, Веселиновський і Вознесенський райони, які доти належали до Одеської області [8, с. 9].

Для створення нової області існували об'єктивні історичні передумови. З 1797 р. її територія входила до складу Новоросійської губернії, а після її поділу в 1803 р. — до Херсонської губернії (правобережна частина) і Таврійської губернії (лівобережна частина). Херсонська губернія, адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії, обіймала майже всю правобережну частину Південної України. Вона існувала у 1803-1920 рр.

Згідно з «Законом про поділ України на землі», прийнятим 6 березня 1918 р. Українською Центральною Радою (УЦР) територія сучасної Херсонської області мала увійти до Нового Запоріжжя – однієї з 32 земель, на які передбачалося поділити територію УНР [10, с. 181-182]. До цієї землі УЦР планувала віднести територію колишнього Дніпровського повіту Таврійської губернії і частину Херсонського повіту Херсонської губернії. Однак гетьман Павло Скоропадський, що прийшов до влади внаслідок перевороту 29 квітня 1918 р., скасував цей адміністративно-територіальний поділ і повернувся до старої схеми (губерній, повітів і волостей) [33, с. 22].

В 1920 р. Всеукраїнським центром – органом радянської влади – повернув губернський центр до Миколаєва. Ця губернія, знову ставши Миколаївською, проіснувала з 1920 до 1922 року. В 1923 р. її територію поділили між Миколаївською, Первомайською, Одеською та Херсонською округами. Такий адміністративно-територіальний поділ існував до 1930 р., коли з ліквідацією округ та створенням областей, територію майбутньої Херсонської області було включено до складу Миколаївської та Запорізької областей.

В. Лебідь, Т. Лебідь обґрунтовано вважають управлінські традиції й адміністративну інфраструктуру, створені протягом більш як століття,

важливими чинниками для повернення Херсону в 1944 р. статусу центру значної адміністративно-територіальної одиниці [19, с. 5].

Важливою причиною створення нової області слід вважати занадто великі розміри Миколаївської області, якими вони були до Другої світової війни. В 1938 р. вона обіймала 38 районів, тоді як в 1946 р. їх залишилося 19. В Херсонській ж області в 1946 році було 22 райони, а в Запорізькій – 23 райони. Тобто число районів у сусідніх областях стало більш-менш зіставним. Таким чином, створення нової області було спрямовано на покращення державного управління регіоном, що відіграло величезну роль у функціонуванні сформованої в Радянському Союзі командно-адміністративної системи.

Ще однією причиною створення Херсонської області була необхідність реорганізація регіону, що межує з Кримом. На сьогодні для Росії сполучення з окупованим Кримом є важливою проблемою, що зумовлює військову агресію проти України зі сторони Росії. Крим для путінської Росії є важливим геостратегічним об'єктом, який дозволяє посилити російську військову присутність у Чорному морі, створюючи загрозу для України та інших причорноморських країн.

Крім того, в різних інтернет-ресурсах можна зустріти анекдотичну історію, яку повідомив академік В. К. Мамутов, про те, як у 1944 р. диктор Всесоюзного радіо Ю. Левітан, читаючи інформацію про визволення від німецьких загарбників півдня України. Він помилково назвав Херсон обласним центром. Коли це стало відомо Сталіну, той, мовляв, незворушно сказав: «Раз немає Херсонської області, значить, буде!». Тому союзне керівництво ухвалило рішення про заснування нової області [31].

Після завершення Другої світової війни відбулися і деякі інші адміністративно-територіальні зміни в досліджуваній області. Зокрема в березні 1946 року у складі Херсонської області було утворено Високопільський, Верхньорогачицький й Новомаячківський райони. З

Нижньосірогозького району були вилучені і включені до Великолепетиського району Запорізька, Зеленівська, Миколаївська та Рубанівська сільські ради. З Великолепетиського району були вилучені і включені до новоутвореного Верхньорогачицького району сільські ради: Бабинська, Георгіївська, Зеленівська, Карай-Дубинська, Михайлівська, Нижнерогачицька, Первомаївська, Самійлівська, Трудова, Ушкальська та Червона. Верхньорогачицький район існував з 1946 по 1958 р.

Отже, для виникнення Херсонської області, до якої увійшли деякі райони та міста, що раніше належали до Миколаївської та Запорізької областей, існували об'єктивні історичні передумови. Херсон став обласним центром, відновивши своє значення історичного і адміністративного центра регіону [34, с. 4].

1.2. Організаційне оформлення створення Херсонської області

Для виконання згаданого в попередньому підрозділі указу Президії Верховної Ради УРСР було сформовано оргкомітет. 20-22 квітня 1944 року оргкомітет реорганізували у виконком Херсонської обласної ради трудящих, саме він перебрав на себе владу і новій області.

Область очолили керівники, які доти брали участь у радянсько-німецькій війні. Так, головою Херсонського облвиконкому став П. І. Пасенченко-Демиденко, типовий комуністичний управлінець з характерною біографією. Він був родом із сім'ї селянина-бідняка села Лески неподалік Черкас. Біографія Пасенченка-Демиденка типова для тодішнього радянського керівника. В 1919 році він воював у складі Червоної армії проти білогвардійців, а з 1921 р. працював у місцевих органах радянської влади. У 1924 р. Пасенченко-Демиденко став членом комуністичної партії, тоді ж поступив до вищих кооперативних курсів у Харкові. У 1927-1940 роках він працював в органах компартії та державної безпеки, а в 1940-1941 роках став заступником голови

виконкому Миколаївської обласної Ради. Під час німецько-радянської війни Пасенченко-Демиденко перебував на політичній роботі в лавах Червоної Армії, був нагороджений орденами й медалями [28, с. 40]. З часу вигнання з Херсонщини німецьких окупантів до 1950 р. Пасенченко-Демиденко очолював Херсонський обласний виконком, керуючи відбудовою і соціально-економічним розвитком нової області.

Очільником обласного й міського комітетів компартії 22 квітня 1944 року було призначено генерал-майора НКВС, відомого керівника Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання О. Ф. Федорова [14, с. 420]. О. Ф. Федоров народився в 1901 р. в Катеринославі (сучасне місто Дніпро) в сім'ї селянина-бідняка. Залишившись сиротою, він працював у наймах. У 1920-1924 рр. відслужив у армії, потім працював на будівництві шляхів, а у 1927 р. О. Ф. Федоров вступив до компартії, з 1932 р. був на партійній роботі на Чернігівщині, з 1938 р. став першим секретарем Чернігівського обласного комітету компартії і членом Центрального Комітету КП(б)У. В роки радянсько-німецької війни Федоров займався організацією партизанського руху на Україні. Партизани під командуванням Федорова завдали чимало відчутних ударів ворогам. Очолюючи Херсонський обком компартії в 1944-1949 рр., Федоров доклав багато зусиль для відродження підприємств області, заслужив пошану і авторитет серед мешканців Таврії. Слід зазначити, що перші керівники Херсонської області, Пасенченко-Демиденко і Федоров, були типовими представниками тогочасного комуністичного керівництва. Вони пережили чистки 30-х років, керували життями інших людей, щоб зберігати свої.

Висновок по першому розділу.

Херсонську область було утворено 30 березня 1944 р. До її складу увійшли деякі райони і міста Миколаївської і Запорізької областей. Важливою причиною створення нової області були великі розміри

Миколаївської області до Другої світової війни, тобто створення нової області було спрямовано на покращення управління Північною Таврією, яка являла собою чималий за територією та економічним потенціалом регіон України. Крім того, вагомими чинниками для повернення Херсону статусу регіонального центру були існуючі в ньому управлінські традиції й адміністративна інфраструктура, адже Херсон більш як століття був центром губернії у складі Російської імперії. Херсонський обласний виконавчий комітет очолив П. І. Пасенченко-Демиденко, а обласний комітет компартії - О. Ф. Федоров.

РОЗДІЛ 2. НАСЛІДКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЗМІН ТА СТВОРЕННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Соціально-економічний розвиток новоствореної області

Великої шкоди господарству та населенню Херсонщини заподіяли процеси, коли червона армія відступала – мінування та знищення цивільних об'єктів. Підприємства і заводи евакуювали на схід. В тил СРСР вивозилось також майно колгоспів, зібраний врожай і худоба. Було наказано сформувати партизанські загони і народне ополчення. Згідно з архівними документами, в ополчення записались майже 8 тисяч жителів Херсона. Але стримати ворога ці засоби не допомогли.

В серпні 1941 р. до нашого краю увійшли війська III рейху, які, відступаючи в 1944 р., також мінували та знищували – тому – маємо загальний підсумок руйнувань наступний: знищено виробничі об'єкти, заклади культури тощо. Родючі землі Херсонщини були забруднені не вибухнувшими снарядами і бомбами, великою кількістю куль та осколків. Поля були понівечені, ниви витоптані. Земля була спотворена воронками, порита бліндажами та окопами, а подекуди - ходами сполучення, підковами кулеметних гнізд, ровами і траншеями [11, с. 220].

Населення відчувало матеріально-побутові труднощі. Гострою проблемою для Херсона стало водопостачання. «Протягом 1944 р. було відновлено три артезіанські свердловин і водозабір з Дніпра та проведено їх підключення до пересувної дизельної електростанції, що дозволило забезпечити подачу води» [32, с. 350].

З початку існування області відновлення сільського господарства та промисловості стали пріоритетами її розвитку її народногосподарського комплексу. В рамках цього плану було здійснено будівництво, реконструкцію та введено в експлуатацію потужні суднобудівні підприємства, підприємства легкої і переробної промисловості, радіоелектроніки та сільського машинобудування. Ставали до ладу МТС, елеватори, завод «Автотрактородеталь» у Каховці, інші підприємства [5, с. 474, 475]. У 1946 р. Херсонський суднобудівний завод ім. Куйбишева досяг довоєнного рівня, а у 1951 р. розпочалося будівництво бавовняного комбінату.

«У 1949 р. було відновлено механічний завод у Бериславі та було розпочато випуск нафтових двигунів...У Скадовську одним із перших кроків після війни стала відбудова порту» [32, с. 351].

У 1950 р. розпочалося спорудження Каховської ГЕС. Активну участь взяли жителі Херсонської області. Зокрема в рамках цього проекту у с. Велика Лепетиха було створено механізований лісгосп, завданням якого було викорчувувати ліси та підготовлювати територію для створення Каховського водосховища. Понад 500 жителів села приєдналися до роботи в лісгоспі. Близько 200 сімей було переселено з зони, яка підлягала затопленню, і для них були споруджені нові житлові будинки. В 1952 р. було засновано нове місто гідробудівників, яке отримало назву Нова Каховка. Вже в жовтні 1955 р. був запуск перший агрегат ГЕС. 19 жовтня 1959 р. Каховська ГЕС була прийнята в промислову експлуатацію. Зведення греблі сприяло створенню

ефективних зрошувальних систем, що стали основою для розвитку сільського господарства в області.

Тоді гребля Каховської ГЕС підняла рівень води на 16 метрів і утворила Каховське водосховище, що затопило важливу для української історії місцевість Великий Луг. 24 лютого 2022 р. Каховська ГЕС була захоплена російськими військами а 6 червня 2023 р. греблю було зруйновано, ймовірно, в результаті вибуху, що спричинило повінь, яка призвела до значних жертв і заподіяла величезну екологічну й матеріальну шкоду.

У період 1943-1944 років, коли територія майютьної Херсонської області визволялася, колгоспники із власної ініціативи здійснювали збір сільськогосподарського інвентарю, відновлювали споруди колгоспів та формували спільні ресурси для засівів із власних запасів.

Для потреб господарства районам Херсонської області були виділені трофейні трактори, коні. Але відчувалася гостра нестача тягової сили. Орати доводилося на коровах. В окремих колгоспах виникла ідея виділити 1,5 гектара землі під зяб на кожну корову для оранки. «В 1944 р. на полях області працювало вже понад тисячу тракторів і понад тисячу комбайнів, однак у багатьох господарствах продовжували використовувати корів на збиранні врожаю» [27, с. 128]. Так, під час жнив 1944 р. у Каховському районі з 34825 га комбайни застосовувалися лише на 4140 га. На полях працювали жінки, дівчата, старі, підлітки і чоловіки, які повернулися з війни пораненими і інвалідами [16, с. 63]. Під час жнив колгоспники жали серпами, а молотили ціпами. Однак вже в 1950 р. тракторний парк МТС (в переводі на 15-сильні) нараховував 7348 машин, а парк зернових комбайнів — 1939 машин [5, с. 324].

Радянське керівництво намагалося не допустити навіть часткової втрати контролю над сільськогосподарським виробництвом, адже це потягнуло втрату контролю над суспільством. Тому восени 1946 р. було перевірено всі колгоспні землі, а «незаконно захоплену» землю вилучено

в користувачів. В населення тоді було відібрано 14 512 га землі, що дорівнювало площі семи тогочасних колгоспів. В середньому в Херсонській області в одного колгоспника було відрізано 25 соток землі [32, с. 354].

Водночас «влада вимагала від колгоспів збільшення посіву зернових культур..., працююча партійно-державна машинка вижала всі ресурси з колгоспного селянства» [32, с. 354]. Деякі колгоспи Херсонщини були позбавлені матеріально-технічних засобів та чоловічої робочої сили, в селах проживали самі вдови, отже такі колгоспи не могли виконати планових завдань. В 1947 р. колгоспники в них отримували на трудодні невелику оплату натурою і грошима і були приречені на смерть від голоду. Так, у колгоспі «8 Березня» валовий збір пшениці й жита становив 176 ц. з 216 га, тобто 0,8 ц/га, ячменю було зібрано 28 ц. з 320 га (0,09 ц/га), вівса зібрали 69 ц. з 46 га. (1,5 ц/га), проса – 27 ц. з 110 га (0,25 ц/га), посіви соняшника на 68 га та кукурудзи на 55 га взагалі загинули [32, с. 355]. Враховуючи низький врожай, колгоспи не мали можливості забезпечити державу товарним зерном або оплатити працю колгоспників натурою або грошима. В період голоду це ставило людей перед ризиком загибелі. Це стандартна ситуація тих, хто відбудовував СРСР. Саме тому селяни «захоплювали землі у плавнях і таємно використовували їх, не сплачуючи податків» [32, с. 355]. Подекуди місцеві керівники замовчували такі факти, аби врятувати людей від голодної смерті. Від голодомору 1946-1947 років постраждали ті області України, в яких на початку 1930-х була проведена колективізація (тобто всі, крім західних областей). «На літо 1947 р. в Україні було зареєстровано більше 1 млн. хворих на дистрофію, з них в березні-червні померло більше ста тисяч. За неповними даними 1946-1947 рр. в 16 областях України померли від голоду близько 800 тисяч людей» [21].

Крім того, в 1943-1950 роках відбувалася мобілізація жителів Херсонщини на промислові об'єкти УРСР. Так, незабаром після

визволення від німецьких загарбників цих земель наприкінці 1943 р. із Нижньосірогозького району, який до утворення Херсонської області, належав до Запорізької області, було направлено 150 осіб на шахту № 2/2 тресту «Боковоантрацит», а в 1944 р. 150 осіб було направлено в розпорядження Маріупольської будівельної контори, 200 – у розпорядження «Головпастатстальмарконструкції» тощо. Після перемоги в 1945 р. людей примусово направляли на Херсонський завод ім. Г. Петровського, Херсонський мелькомбінат та на інші підприємства. Мобілізація проводилася і в 1946-1947 рр. на заводи Херсону, м. Сталіне, Лисичанська, Запоріжжя [29, с. 137].

Крім того, молодь мобілізувалася до шкіл фабрично-заводського навчання, причому ті, хто ухилявся від такої мобілізації, підлягали кримінальній відповідальності з позбавленням волі від одного року. В результаті сільські райони Херсонщини залишалися без трудових ресурсів. Як згадує, наприклад, сучасник тих подій В. І. Грищенко, деякі мобілізовані «...не витримували напруги, важких умов. Деякі тікали, але їх потім судили й давали строк» [Цит. за: 29, с. 138].

В 1948р. Херсонський облвиконком залучав колгоспників та їх тягло на 30 днів для участі у будівництві моста через Дніпро у районі Берислав-Каховка, а в 1949 р. – для будівництва доріг Москва-Сімферополь та Херсон-Каховка-Новоолексіївка. В 1950-1953 рр. жителі області брали участь у будівництві Каховської ГЕС. «За свідченням старожилів, люди вже більш добровільно йшли на будівництво, оскільки мотиваційні аспекти були явно кращими, крім того, існувала можливість вирватися із села» [29, с. 139]. В колгоспах області організовувалися бригади лісорубів, які вирубували дерева в зоні затоплення ГЕС. Часто мобілізовані працівники були розчаровані умовами праці й проживання. Багатьох удома чекали сім'ї, позбавлені годувальника. Не зважаючи на потенційну можливість понести відповідальність, мобілізовані тікали додому або саботували призов.

До позитивних наслідків створення Херсонської області можна віднести зокрема те, що в 1956-1957 рр. на Херсонщині було створено 14 міжколгоспних будівельних організацій (міжколгоспбудів), до яких увійшло 160 колгоспів [1]. Ці організації створювались для ліпшого розв'язання фінансових та інших питань колгоспного будівництва. Вони будували господарські та культурно-побутові об'єкти, зокрема клуби, лікарні, житлові будинки, виробляли свої будматеріали. Колгоспи ж сплачували їм пайові внески та виділяли колгоспників для будівельних робіт.

Зокрема в жовтні 1956 р. було створено Великолепетиську міжколгоспну будівельну організацію [2], у складі якої було шість колгоспів та виробництва з виготовлення черепиці, столярних виробів, видобутку бутового каменю.

2.2. Етнічний розвиток населення Херсонської області

Херсонщина здавна характеризувалася поліетнічністю свого населення. Однак Р. Кабачій відзначає, що на момент утворення області в 1944 р. Херсонщина її практично втратила [18]. Якщо в минулому на землях майбутньої Херсонської області існували польські, чеські, російські, молдавські, німецькі, єврейські населені пункти, то внаслідок репресій здійснених проти цілих народів напередодні Другої світової війни, насильницького переселення німців до республік Середньої Азії на початку радянсько-німецької війни, знищення німецькими загарбниками євреїв усе це зникло. Однак і нині на території області проживають представники 115 народів [20, с. 40].

Сумна доля спіткала багатьох німців Херсонщини. На початку 1940-х років Херсонщина була одним із регіонів їх зосередження в УРСР [18, с. 14]. Після нападу Німеччини на СРСР в 1941 р. відбулися масові депортації фольксдойче сталінським режимом. Ті німці, які залишилися в

Херсонщині та вирішили не евакуюватися з німецькою армією, що відступала, наразилися на нові репресії й депортації, які сталінський режим поновив з весни 1944 р. [22, с. 387].

В 1944 рр. в Херсонській області радянська влада замінила ті топоніми, які свідчили про колишню присутність на її теренах різних народів. Було ліквідовано тюркські, німецькі та єврейські назви, навіть польські Янівки мусили стати Іванівками» [11]. Якщо в містах розгорталась русифікація, то на селі переважаючий український елемент поглинав російський, польський, молдавський.

В 1944-1951 рр. до Херсонщини прибули ешелони з українцями із Польщі, спершу лемками і холмшаками, а в 1951 р. - з бойками. Вони «відкривали очі» місцевим колгоспникам на можливість висловлювати свої погляди, мати право до релігійних потреб тощо. Українці Лемківщини і Холмщини, які всупереч своєму бажанню були переселені аж до далекої Херсонщини, у переважній більшості втекли на Західну Україну [18]. Це визнав тогочасний уповноважений ЦК КП(б)У Козлов, який у підсумковому матеріалі перевірки стану облаштування переселенців від 27 вересня 1946 р. писав, що «з 4 643 сімейств, що прибули для розселення в Херсонську область... залишилось лише 1 025 сімейств, інші ж, у кількості 3 618 сімейства або 78 % самопливом виїхали з Херсонської області в інші області України» [3, с. 27].

Відповідальність за такий «ганебний факт» уповноважений ЦК КП(б)У поклав на секретарів райпарткомів і голів райвиконкомів, які «недооцінили політичної важливості в їх персональній відповідальності за господарсько-побутове облаштування переселенців, передоручивши цю відповідальну ділянку роботи головам сільрад і колгоспів» [3, с. 27-28].

В 1947 р. з території Голопристанського, Новомаячківського і Скадовського районів виїхали узбеки і туркмени, які проживали там. Натомість в цих пунктах поселилось українське населення. Відповідно були закриті узбецькі й туркменські школи [6, с. 32]. У грудні 1947 р.

було організовано переселення єврейських родин (близько 1 тис. осіб) до Єврейської автономної області Далекосхідного краю.

У 1951 році радянська та польська сторони погодили взаємний обмін прикордонними землями та переселення населенням впродовж шести місяців. Наслідком даної угоди стало переселення майже 16,5 тис. польських громадян і 33 тисячі українців Нижньоустрицького, Хирівського та Стрільківського районів Дрогобицької області та з міста Нижні Устрики [21]. Причинами масових переселень 1944–1946 рр. стало, з одного боку, завдання «остаточного вирішення» Польщею проблем національних меншин, а з іншого – потреба врегулювання керівництвом СРСР політичної ситуації на території, що межувала з Польською Народною Республікою [11, с. 73].

Широковідомо, що жертвами сталінської національної політики стали зокрема кримські татари, які 18–21 травня 1944 р. були насильно депортовані зі своєї історичної батьківщини – Криму в Узбекистан та інші віддалені райони СРСР. Хоча в 1956 р. на XX з'їзді КПРС її тодішній очільник М. С. Хрущов засудив цю депортацію, як і подібні дії влади щодо інших репресованих народів, кримським татарам та іншим депортованим із Криму народам не дозволили повертатися до Криму. В 1956 році Рада Міністрів УРСР заборонила кримським татарам, грекам, німцям, вірменам, болгарам переїжджати навіть у Херсонську, Запорізьку, Миколаївську та Одеську області.

2.3. Розвиток культури в Херсонській області в післявоєнні роки

В Херсонській області розгорнулася також відбудова закладів культури і освіти. Школи почали діяти вже в той час, коли визволення території майбутньої області ще не завершилося. Впродовж перших п'яти місяців «після визволення Херсона було відновлено роботу 21

школи» [32, с. 349]. Ще до закінчення Другої світової війни в районах і містах Херсонщини діяли 792 школи, в яких вчилися 112 тис. дітей [15]. Як пише О. В. Рідкоус в нарисі про одну з тодішніх вчительок, «заняття проводились під звуки боїв...» [24, с. 195]. Справжнім скарбом були зошити, бо більшість дітей писали на газетних аркушах.

Навесні 1944 р. у визволеному Херсоні відновив роботу педагогічний інститут. О. В. Рідкоус наводить спогади його тодішньої студентки Л. Л. Морозова, за словами якої, вікна аудиторій були зашклені літровими банками, з'єднаними вапном, і «пропускали не тільки вітер, але й сніг. В аудиторіях стояв на кóзлах довгий стіл, за яким сиділи 26 студенток... Чорнило ми тривали за пазухою, щоби не замерзли» [24, с. 195].

В листопаді 1944 р. до Херсонської області повернувся з евакуації Всесоюзний інститут гібридизації й акліматизації тварин «Асканія-Нова». Незабаром відновив свою наукову роботу. На початок 1946 р. в ньому вже працювало 50 наукових працівників.

Внаслідок роботи з відродження сфери освіти в 1950/51 навчальному році на Херсонщині було вже 825 шкіл з 140 987 дітьми. Було й 95 вечірніх шкіл [9]. Запрацювали педінститут і сільськогосподарський інститут, середні спеціальні навчальні заклади.

Крім підвищення рівня грамотності учнів, завданням освітніх закладів була навіювання марксистсько-ленінського світогляду, «почуття радянського патріотизму, радянської національної гордості, дружби народів СРСР і безмежної відданості справі великої партії Леніна-Сталіна» [32, с. 356].

Для Херсонщини завжди актуальною була потреба у висококваліфікованих спеціалістах для морської галузі, що стала поштовхом для розвитку в області професійної освіти моряків. Ще з 1834 р. діяло Херсонське морехідне училище (з 1922 р. технікум водного транспорту). 5 березня 1944 р. вийшла постанова Державного комітету

оборони «Про заходи з підготовки командних кадрів морського флоту» та технікум перейменовується в Морехідне училище Міністерства морського флоту СРСР. Вже 1944 року поновив роботу Херсонський морський рибпромисловий технікум, у 1950 році реорганізований у морехідне училище рибної промисловості [26, с. 151].

Наявність морських навчальних закладів - це традиція Херсонщини. До того ж описана вище потреба держави в кадрах також вплинула на надання Херсону статусу обласного центру.

В Херсонській області розгорнули роботу науково-дослідницький інститут ім. М. Ф. Іванова в Асканії-Нова, Український науково-дослідницький інститут бавовництва, сільськогосподарські дослідні станції та інші наукові установи. Вже 29 квітня 1944 р. почала видаватися обласна газета «Наддніпряньська правда», а незабаром районні газети.

У важких післявоєнних умовах в новоутвореній області розвивалися різні сфери культури. Оригінальними витворами мистецтва Херсонщини стали декоративні оздоблення плафонів, картушів, обрамлення порталів і вікон, створені Григорієм Довженком – митцем-бойчукістом, якому вдалося уникнути жорсткої розправи 1930-х років (Додаток А). Гр. Довженко «стає автором винаходу різьблення по сирому тиньку з розписами на основі поліхлорвінілових синтетичних смол, водночас виступає за відновлення техніки темперного фрескового розпису та мозаїки» [16, с. 37]. Таким чином, кінець 1940-х – 1950-х років став періодом інтенсивного розвитку монументального мистецтва для художника. Григорій Довженко працював не тільки в Херсонській області (у Новій Каховці), а також в таких містах, як Дніпропетровськ, Нова Горлівка, Донецьк, Київ, Рівне та інші. Однак найбільш масштабною була його творча діяльність у Новій Каховці. Саме «тут він розробляє панно для фризу, люнетів, фронтону Палацу культури, оздоблює сцену Літнього театру та розробляє й власноруч виконує разом із М. Катерногою більше 50 неповторних орнаментальних панно для фасадів

двоповерхових житлових будинків» [16, с. 37]. Гр. Довженко не дав піти в небуття досвіду й напрацюванням несправедливо задушеної школи «бойчукістів».

В 1944 р. почав діяти реєвакуюваний з м. Кзил-Кія Киргизької РСР Херсонський театр. На кінець 1950 р. в області діяли 535 масових бібліотек з загальним книжковим фондом 892 тис. екземплярів, в т. ч. в сільській місцевості 426 бібліотек із загальним книжковим фондом 391 тис. екземплярів, 928 клубних установ, в т. ч. 745 в сільській місцевості, 163 стаціонарні і пересувні кіноустановки, в т. ч. 145 — в сільській місцевості [5].

В післявоєнні роки відновив роботу обласний Палац піонерів, в якому в 1947 р. діяли гурток масовиків, хоровий, балетний, фізкультурний, рукодільний, музичний, художній, авіамодельний гуртки, гурток юних топографів. В них займалися до 300 школярів. Були додатково відкриті Будинки піонерів у райцентрах Голопристанського, Горностаєвського, Скадовського, Великолепетиського районів. У Старозбур'ївській школі, Голопристанській школі Голопристанського району, Станіславській школі Белозерського району та ін. були організовані клуби вихідного дня, в яких учні збиралися в обладнаній класній кімнаті, де вони грали в настільні ігри, слухали лекції, виступали з художньою самодіяльністю.

Висновок по другому розділу. Після звільнення території Херсонщини від німецьких загарбників розпочалося відновлення її народного господарства. Утворення нової області посприяло зосередженню зусиль на відбудові промислових та сільськогосподарських об'єктів, відновленні діяльності культурних закладів.

Одним з ключових об'єкта Херсонської області стала Каховська Гідроелектростанція, яка на той час вважалась однією з найсучасніших у світі. У 1952 році засновано місто Нова Каховка, яке славилось як місто

гідробудівників. В жовтні 1955 року завершилось будівництво ГЕС, гребля якої збільшила побудову зрошувальних систем. Відбувалася мобілізація жителів Херсонщини на промислові об'єкти УРСР. Через важкі умови праці і побуту мобілізовані часто саботували призов.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ З ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вивчення історії рідного краю – важлива частина історичної освіти школярів, адже любов до України, цікавість до її минулого розпочинається з пізнання колишнього життя земляків, їх успіхів і труднощів на шляху їх досягнення. Виховання патріотизму в юних мешканців Херсонщини має в сучасних суспільних умовах виключно важливе значення, адже наш регіон зовсім нещодавно звільнився від окупації російськими військами, і величезну роль у боротьбі його мешканців за волю України покликані відіграти ті, хто сьогодні сидить за шкільними партами. Формування національної свідомості школярів варто розпочинати з виховання любові до рідного села чи міста, пізнання його далекого та відносно нещодавнього минулого, сповненого славіх сторінок його історії.

Проведення уроку з вивчення історії створення Херсонської області має на меті формування в учнів таких ключових компетентностей:

- вміння ефективно використовувати усну та письмову мову , виявляючи красу слова та готовність до використання української мови у будь-яких ситуаціях;
- інноваційність школярів (їх відкритість до нових ідей);
- вміння навчатися впродовж усього життя;
- навик розумово працювати самостійно та в групі;
- розвиток громадянської та соціальної компетентності через співпрацю та активну участь у житті класу та школи;
- підтримка культурної компетентності шляхом залучення до різних мистецьких видів творчості.
- критичне мислення школярів, їх пошукова активність та допитливість, історичну пам'ять, активну життєву позицію, патріотизм.

Крім того, при підготовці і проведенні уроку ставиться мета формування предметних компетентностей з історії. Для цього передбачається:

- для формування хронологічної компетентності - ознайомити учнів з датою створення Херсонської області (30 березня 1944 р.), зіставляючи її з датами звільнення Херсону від німецьких загарбників (13 березня 1944 р.) та Днем перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (9 травня 1945 р.);

- для формування просторової компетентності – навчити учнів показувати територію Херсонської області, знати розташування районів області на карті, розташування міст Миколаєва та Запоріжжя – колишніх обласних центрів районів, що увійшли до складу Херсонської області;

- для формування інформаційно-мовленнєвої компетентності – описувати процеси відбудови народно-господарських та соціально-культурних об'єктів Херсонщини після її звільнення від німецьких загарбників;

- для формування логічної компетентності - обґрунтувати економічні переваги реорганізації областей, яка відбулася в 1944 р.

Під час підготовки і проведення уроку, присвяченого утворенню Херсонської області, доцільно використати книжки з історії Херсонщини, зокрема, такі видання:

- Безух Ю. Між молотом і ковадлом. Нижні Сірогози, 1997;
- Безух Ю. Руни золотого бика. Мелітополь, «Люкс», 2010;
- Безух Ю. Завжди Свобода. Мелітополь, «Люкс», 2011;
- Водотика С. Г. Історія Херсонщини XIII – XIX ст. : підручник / С. Г. Водотика. – Херсон : ПРІПО, 2001.
- Деев Н. Степь. Мелітополь, «Люкс», 2008;

Крім того, стануть у пригоді статті з інтернет-ресурсу Wikipedia, матеріали Інтернет-сайтів:

<https://vseosvita.ua/library/embed/0100alen-f605.docx.html>;

<http://mycity.kherson.ua/istoriya/1938-1957-gody/1946-god.html>

http://mycity.kherson.ua/avtory-ag/skorohod/h_oblast.html;

<https://suspilne.media/610631-podii-so-zminili-zitta-spogadi-hersonciv-pro-vizvolenna-mista/>;

<http://ukrskr.com/khers/poslevoennoe-vostanovlenie-hersona>.

Урок може проводитися у класній кімнаті, в актовому залі чи у приміщенні шкільного музею і т. ін. Слід забезпечити клас чи інше приміщення, в якому проводитиметься урок, картами України (як сучасною, так і історичною). Доцільно підібрати або видрукувати карту, на якій показано УРСР напередодні Другої світової війни, та карту післявоєнного часу, на якій учні можуть побачити Україну з обрисами утвореної Херсонської області.

Доцільно обладнати приміщення плакатами з зображеннями герба (додаток Б) й прапора Херсонської області (додаток В). Варто за деякий час до проведення уроку запропонувати учням намалювати малюнки на тему «Херсонщина – сонячний край» і розташувати у приміщенні ці малюнки.

Важливою частиною підготовки до уроку є створення серед учнів класу кількох творчих груп, наприклад, «Історики», «Економісти», «Музики», «Майстри пера», «Художники». Кожна з груп заздалегідь займається підготовкою свого творчого завдання. «Історики» знаходять у книжках та в Інтернеті інформацію про створення Херсонської області, добираючи найважливіші факти, наприклад, виявляють дату створення (30 березня 1944 р.), виявляють, чому саме цей день є датою створення (видано Указ «Про створення Херсонської області»), скільки районів увійшло до новоствореної області (19: 13 з них доти належали до Миколаївської області та 6 районів – до Запорозької).

«Економісти» мають підготувати декілька задач, які показують господарську доцільність створення Херсонської області. Наприклад, вони можуть запропонувати іншим учням порівняти відстань від

Берислава до нового обласного центру – Херсону (67 км) та від Берислава до колишнього обласного центру – Миколаєва (133 км); відстань від селища Іванівка до Херсона (по трасі 171 км) та відстань від Іванівки до колишнього обласного центра міста Запоріжжя (по трасі 207 км). Порівняння доводить доцільність перенесення обласного центру до Херсону (Для спрощення «Економісти» мають використовувати сучасні дані про відстані). Однокласники «Економістів», виконуючи задачі, можуть скористатися смартфонами.

«Музики», готуючись до уроку, розучують пісні про Херсонщину. Однією з них може бути пісня сучасної української групи Kozak System «Херсон», текст якої наводиться в додатку Г. Пісня може виконуватися під фонограму або під акомпанемент музичного інструменту (наприклад, гітари, акордеону чи ксилофону)

«Майстри пера» складають (за бажанням) або добирають і розучують напам'ять вірші про Херсонщину. Можливе також написання есе про Херсонщину.

Висновок по третьому розділу

Пізнання історії створення рідної області – важлива частина історичної освіти школярів Херсонщини. Пізнання ними минулого рідного краю, своєї малої Батьківщини є необхідним складником формування в дітей любові до всієї України, своєрідною цеглинкою у спорудженні в їх свідомості міцної будови патріотизму - світоглядної якості, найважливішої в сучасних умовах протидії російській агресії.

Важливу роль у патріотичному вихованні школярів покликане відгравати ознайомлення п'ятикласників зі створенням Херсонської області. При підготовці і проведенні уроку, присвяченого цій темі, вчитель має формувати та вдосконалювати в учнів такі ключові компетентності, як інноваційність, вміння навчатися протягом цілого життя, навички розумової праці, громадянську та соціальну, культурну

компетентності, критичне мислення, пошукову активність, історичну пам'ять, активну життєву позицію, патріотизм тощо. Вивчення п'ятикласниками створення рідної області передбачає також формування предметних компетентностей.

ВИСНОВКИ

1. Питання про створення Херсонської області недостатньо розкрито в існуючій науковій літературі. Присвячений Херсонській області том багатотомної «Історії міст і сіл», стаття «Херсонська область» в «Енциклопедії історії України» та ін. містять тільки найбільш загальні відомості про прийняття державних документів, що офіційно оформили створення області. Інша історична література розкриває процеси відбудови народного господарства області після її звільнення. Вдалих об'єктивний аналіз цих процесів містить посібник «Херсонщина: від найдавніших часів до сьогодення», виданий 2017 року. Заслужують на позитивну оцінку науковці, які в умовах тоталітаризму заклали фундамент для дослідження історії Херсонської області в перші роки її існування. Найбільша база літератури про Херсонщину була створена саме у цей час.

2. Наприкінці березня 1944 р. був прийнятий Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про утворення Херсонської області у складі Української РСР» у складі міста Херсон, Бериславського, Білозерського, Великоолександрівського, Голопристанського, Горностаївського, Каланчацького, Калініндорфського, Каховського, Нововоронцовського, Скадовського, Херсонського, Цюрупинського, Чаплинського райони, які належали до Миколаївської області; Великолепетиського, Генічеського, Іванівського, Нижньосірогозького, Новотроїцького, Сиваського райони, які належали до Запорізької області. Отже, до Херсонської області увійшло 13 районів із Миколаївської області, та 6 із Запорізької області.

Тоді ж до Миколаївської області було включено Арбузинський, Благодатненський, Братський, Веселиновський і Вознесенський райони, які доти належали до Одеської області. В березні 1946 р. у складі Херсонської області було утворено Високопільський, Верхньорогачицький й Новомаячківський райони. З Нижньосірогозького

району були вилучені і включені до Великолепетиського району Запорізька, Зеленівська, Миколаївська та Рубанівська сільські ради. До новоутвореного Верхньорогачицького району, який проіснував до 1958 р., увійшли вилучені з Великолепетиського району Бабинська, Георгіївська, Зеленівська, Карай-Дубинська, Михайлівська, Нижнерогачицька, Первомаївська, Самійлівська, Трудова, Ушкальська та Червона сільради.

3. В цій роботі зроблено спробу проаналізувати причини створення нової області. З'ясовано, що важливою передумовою цього були, з одного боку, відносно велика територія тодішньої Миколаївської області, значна віддаленість від колишніх обласних центрів тих районів Миколаївської та Запорозької областей, які увійшли до складу Херсонщини, складність їх сполучення відповідно з Миколаєвом та Запорожжям. Крім того, Херсон являв собою місто з тривалим дореволюційним «досвідом» адміністративного управління тодішньою губернією.

4. Наслідки здійсненої в 1944 р. реорганізації областей мали значний вплив на соціально-економічний розвиток регіону. В роботі описано процес відбудови найважливіших об'єктів народного господарства регіону, зруйнованих під час Другої світової війни. Схарактеризовано участь мешканців Херсонщини в їх відбудові, а також у спорудженні Каховської ГЕС та Каховського водосховища. Розкрито труднощі та трагізм відбудови сільського господарства області. Показано відновлення роботи об'єктів соціально-культурного призначення. Зважаючи на властиву радянському суспільству жорстку регламентацію питань, які саме об'єкти соціально-культурної сфери можуть мати обласні центри, можна припустити, що в разі, якби Херсонську область не було створено, Херсон міг би залишитися без багатьох із них.

5. Останній розділ кваліфікаційної роботи містить рекомендації щодо проведення уроку з вивчення історії створення Херсонської області в курсі історії України в п'ятому класі. Зважаючи на вік учнів,

пропонуємо нестандартні форми навчання. Запропоновані в роботі методичні рекомендації передбачають формування низки ключових та предметних компетентностей. Так, до ключових компетентностей, формуванню яких сприятиме урок з історії України на заплановану тему, належать володіння державною мовою, інноваційність школярів, їх вміння навчатися впродовж усього життя, навички розумової праці, громадянська, соціальна та культурна компетентності, критичне мислення школярів, їх пошукова активність, історична пам'ять, активна життєва позиція, патріотизм. До предметних компетентностей з історії, які формуються при ознайомленні з створенням Херсонської області, належать хронологічна, просторова, інформаційно-мовленнєва та логічна компетентності. Детальний план проведення уроку з зазначеної теми подається в додатку Д.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Держ. архів Херсон. обл. (ДАХО). Ф. Р-2622. Оп. 1. Спр. 85. Арк. 35.
2. Держ. архів Херсон. обл. (ДАХО). Ф. Р-2622. Оп. 1. Спр. 79. Арк. 9, 33.
3. З підсумкового матеріалу перевірки стану господарсько-побутового облаштування переселенців з Польщі до Херсонської області. З історії Херсонської області. 1944-2014 рр. / уклад.: А.В. Євдокимова та ін. Херсон, 2014. С. 27-28.
4. История городов и сел Украинской ССР. Київ : АН УССР, 1983. Т. 26 : Херсонская область. 667 с.
5. Історія міст і сіл УРСР. Херсонська область. Київ : АН УРСР, 1972. 688 с.
6. Рішення виконкому Херсонської обласної ради депутатів трудящих про закриття узбецьких і туркменських шкіл. 25 жовтня 1947 року. / уклад.: А. В. Євдокимова та ін. Херсон, 2014. С. 32.
7. Рішення виконкому Херсонської обласної ради депутатів трудящих щодо затвердження начальника ешелону та заступника начальника ешелону з політмасової роботи по супроводженню родин, що переселяються до Єврейської автономної області Далекосхідного краю, та кошторис витрат по переселенню. 6 грудня 1947 р. / уклад.: А. В. Євдокимова та ін. Херсон, 2014. С. 32-33.
8. Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про утворення Херсонської області у складі Української РСР». З історії Херсонської області. 1944-2014 рр.: уклад.: А. В. Євдокимова, та ін. Херсон, 2014. С. 9.

9. Українська Центральна Рада : документи і матеріали. Київ : Наукова думка, 1997. Т. 2. : 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. 424 с.

10. Херсонская область в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Симферополь : Таврия, 1975. 220 с.

Література :

11. Буцько О. В. Українсько-польське переселення 1944-1946 рр. Український історичний журнал. 2005. № 2. С. 73-79.

12. Верменич Я. В. Миколаївська область. Енциклопедія історії України / ред. Смолій В. А. та ін. Київ, 2009. Т. 6. С. 650-652.

URL: http://www.history.org.ua/?termin=Mykolaiivska_oblast

13. Верменич Я. В. Херсонська область. Енциклопедія історії України. ред. Смолій В. А. та ін. Київ, 2013. Т. 10. С. 380-381.

14. Губань Р. В. Становлення та розвиток адміністративно-територіального устрою України в ХХ – на початку ХХІ століття (історико-правове дослідження). : дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01. Львів, 2018. 601 с.

15. Давидова А. Твій рідний край (Історія села Копані в оповідях). Херсон : ВАТ «ХМД», 1996. 63 с.

16. Євсєєва Т. М., Євсєєва Є. Ю. Кам'яні вишиванки – шедеври півдня України. Роботи Григорія Довженка в Новій Каховці. Минуле і сучасність: Таврія. Херсонщина. Каховка : матеріали II Всеукр. наук.-практ. краєзнав. конф. з міжнар. участю, м. Каховка-Херсон, 14-15 верес. 2017 р. Херсон, 2017. С. 36-38.

17. Іваньков І. О. Окупаційна політика гітлерівської Німеччини стосовно етнічних німців у Рейхскомісаріаті «Україна»: автореф. ... дис. канд. іст. наук. 07.00.02. Київ, 2007. 17 с.

18. Кабачій Р. Херсон - це Україна. Історія українських патріотичних настроїв Херсонщини.

URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63047203>

19. Лебідь В., Лебідь Т. Передмова. З історії Херсонської губернії. 1803-1920 рр.: упоряд.: О. І. Стукалова. Херсон, 2013. С. 4-8.
20. Матвієнко Л. В. Національні меншини Херсонщини: етнографічний контекст. Минуле і сучасність: Таврія. Херсонщина. Каховка : матеріали II Всеукр. наук.-практ. краєзнав. конф. з міжнар. участю, м. Каховка-Херсон, 14-15 верес. 2017 р. Херсон, 2017. С. 39-40.
21. Місто Херсон. Херсонська область. (До 75-річчя з часу визволення від німецько-фашистських загарбників). Хроніка визволення. URL: https://lib.kherson.ua/misto-herson-hersonska-oblast_zn19.htm
22. Національні меншини країни в політичних процесах ХХ-ХХІ століть: стан і проблеми дослідження / Котигоренко В. О., Калакура О. Я., Ковач Л. Л., Коцур В.В., Кочан Н.І., Ляшенко О.О., Николаєць Ю.О., Новородовський В.В., Панчук М.І. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 624 с.
23. Пам'ятаймо про депортації 1944–1951 років. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciynimaterialy/vchytelyam/metodychnirekomendaciyi/ramyataymo-pro-deportaciyi-1944-1951-rokiv>
24. Рідкоус О. В. Педагог за покликанням – Ліна Лаврентієвна Морозова. Минуле і сучасність: Таврія. Херсонщина. Каховка : матеріали II Всеукр. наук.-практ. краєзнав. конф. з міжнар. участю, м. Каховка Херсон, 14-15 верес. 2017 р. Херсон, 2017. С. 194-196.
25. Рослякова С. В. 70 років визволення Херсонщини та народження Херсонської області. Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. 2016. № 1 (12). С. 197-201.
26. Солодовник А. О. Фізико-математична підготовка курсантів морських навчальних закладів Херсону (1944-1961 рр.). Минуле і сучасність: Таврія. Херсонщина. Каховка : матеріали II Всеукр. наук. практ. краєзнав. конф. з міжнар. участю, м. Каховка-Херсон, 14-15 верес. 2017 р. Херсон, 2017. С. 161-164.

27. Сусоров В. Д., Момоток О. М. Відновлення народного господарства Каховщини (1943–1945 рр.). Минуле і сучасність: Таврія. Херсонщина. Каховка : матеріали II Всеукр. наук.-практ. краєзнав. конф. з міжнар. участю, м. Каховка-Херсон, 14-15 верес. 2017 р. Херсон, 2017. С. 127-129.

28. Тутушкин Ю. И. Херсон – морские ворота Днепра : очерки истории (1778-2003). Херсон : гор. тип., 2003. 63 с.

29. Федорченко О. В. Участь жителів Нижньосірогозького району у процесі відбудови промисловості УРСР у 1943–1953 рр. Минуле і сучасність: Таврія. Херсонщина. Каховка : матеріали II Всеукр. наук. практ. краєзнав. конф. з міжнар. участю, м. Каховка-Херсон, 14-15 верес. 2017 р. Херсон, 2017. С. 137-139.

30. Формування предметних компетентностей учнів на уроках історії по НУШ.

URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-predmetnihkompetentnostey-uchniv-na-urokah-istori-po-nush-322282.html>

31. Херсонська область.

URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Херсонська_область

32. Цибуленко Л.О. Херсонщина: від найдавніших часів до сьогодення. Херсон: Херсон. держ. ун-т, 2017. 417 с.

33. Шабельников В. І. Реформування адміністративнотериторіального устрою України в 1917–1940. Донецьк: Донецький національний ун-т. 2006. 108 с.

34. Шинкаренко О. Передмова. З історії Херсонської області. 1944-2014 рр.: уклад.: А. В. Євдокимова, та ін. Херсон, 2014. С. 4-7

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУЯ, Шищенко Катерина Олегівна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

Дата (дата)		Відомо, яким чином (ім'я, прізвище)
	(імя)	

Монументально-декоративне оздоблення будинків у Новій Каховці, створені художником Гр. Довженком (так звані «кам'яні вишиванки»)

Герб Херсонської області

Прапор Херсонської області

Додаток Д

Текст пісні «Херсон»

А до Херсону повернулася весна!
Ти одягнула вишиванку і намисто
І перемогою закінчиться війна
На площі знов лунає українська пісня!

А до Херсону повернулася весна!
І синьо жовтий прапор огортає місто
Маленькі вулиці знов сповнені життям
На площі знов лунає українська пісня

А до Херсону повернулася весна!
Хоч осінь за вікном давно ганяє листя
І змиє дощ все, що залишила війна
На площі знов лунає українська пісня!

А до Херсону повернулася весна!
Все що робили ми наповнюється змістом
Поклали воїни за це своє життя
На площі знов лунає українська пісня!

Додаток Е**План уроку на тему: «Створення Херсонської області»**

Мета: ключові компетентності: формувати вільне володіння державною мовою (вміння усно й письмово висловлювати свої думки, відчуття краси слова, готовність вживати українську мову в різних життєвих ситуаціях); інноваційність (відкритість до нових ідей); уміння навчатися впродовж життя (навчання працювати самостійно та в групі); громадянську та соціальну компетентності (співпраця з іншими особами для досягнення спільної мети, активність у житті класу та школи); культурну компетентність (залучення до різних видів мистецької творчості);

предметні компетентності: ознайомити із історією виникнення Херсонської області, дослідити необхідність утворення нової області наприкінці Другої світової війни, обґрунтувати економічні переваги реорганізації областей, що існували до 1944 року, розвивати критичне мислення, вміння працювати з історичними та географічними джерелами; формувати пошукову активність та допитливість, історичну пам'ять, виховувати активну життєву позицію, патріотизм.

Обладнання: книги, карти України та Херсонської області, плакати з зображеннями символів Херсонської області: герба (Додаток Б) та прапора (Додаток В), виставка дитячих малюнків «Херсонщина – сонячний край».

План проекту

1. Об'єднання дітей у творчі групи: «Історики», «Художники», «Поети», «Економісти», «Музики».
2. Робота у шкільній та міській бібліотеках: вивчення літературних джерел про історичне минуле Херсонської області (група «Історики»).

3. Виготовлення плакатів (група «Художники»), розучування і написання віршів (група «Поети»), вивчення пісні про Херсонщину (група «Музики»).
4. Складання математичної задачі (група «Економісти»).
5. Презентація підготовлених учнями творчих доробків.

Перебіг уроку

Вчитель. Сьогодні ми зібралися з вами, щоб обмінятися інформацією про створення нашої області та творчими напрацюваннями. Кожна група провела велику пошукову роботу, яка дозволила нам не лише дізнатися багато нового про створення Херсонської області, але й виявити свою творчу активність.

До слова запрошуємо групу «Історики».

Інтерактивна гра «Карта».

Кожна група отримує пазли, з яких складає Херсонську область.

«Історики» називають район та районний центр Херсонської області, а діти шукають це місто та ставлять прапорець на карті.

До слова запрошується група «Економістів».

Ми дослідили економічні переваги виокремлення Херсонської області на такому життєвому досвіді.....

Інтерактивна гра «Я їду».

Діти вибирають районний центр Херсонської області і складають маршрут із цеглинок LEGO від нього до іншого міста області, куди вони відправляються у подорож.

Потім усі учні класу стають в одне коло. В руках учителя м'яч, він говорить: «Я їду в Берислав, що тобі привезти?» і кидає м'яч дитині. Дитина ловить м'яч і має назвати, що їй привезти, але це слово має починатися на першу букву назви міста. Наприклад, «Привези мені бублики». Коли дитина дала відповідь, вона кидає м'яч іншій дитині і каже: «Я їду в Каховку.... Що тобі привезти?». Дитина, зловивши м'яч, каже: «Котика!» і т. д.

До слова запрошується група «Музики». Вони виконують пісню Kozak System «Херсон» (Додаток Г).

До слова запрошується група «Майстри пера», члени якої декламують вірша про Херсонщину:

У рідній Україні
На отчій землі
Є місто відоме
Тобі і мені.

Живуть тут люди
Добрі, працьовиті,
І скажу, до речі,
Ще й талановиті.
Землю засівають
І пісні співають
Кораблі будують,
І вірші складають,

Це найкраще місце
Наша Батьківщина
Місто Корабелів-
Домівка єдина!

Інтерактивна вікторина-гра «Передай мушлю».

Учасники кожної групи стоять колом. Під музику починають передавати мушлю один одному. Коли музика зупиняється, дитина, в руках якої мушля, дає відповідь на запитання вчителя:

1. Звідки взялась назва міста Херсон? (Від назви давньогрецької колонії Херсонес).

2. Якому видатному письменнику належать слова: «Мій дід будував Херсон»? (О.С. Пушкіну).
3. Де знаходиться монумент «Легендарна тачанка»? (в Новій Каховці).
4. Яке місто є столицею «Таврійських ігор»? (Каховка).
5. Де знаходиться і як називається заповідник, створений Фрідріхом Едуардовичем Фальц-Фейном? (Асканія-Нова).
6. Які річки течуть на території Херсонщини? (Дніпро, Інгулець).
7. Яке місто Херсонщини огинає найбільший на території України піщаний масив? (піщаний масив Олешківські піски оточує зі сходу та півдня місто Олешки).
8. Скільки міст у Херсонській області? (9 міст).
9. Де знаходиться цілющий гейзер, гаряче джерело? (Залізний порт)
10. Який сучасний популярний телеведучий, продюсер, шоумен народився на Херсонщині? (ведучий «Караоке на майдані» І. Кондратюк народився в селі Пригір'я, Високопільського району)

До слова запрошується група «Художники».

Кожен демонструє краєвид історичної перлини Херсонщини, а учасники інших груп називають назву. За кожну правильну відповідь група отримує виноградинку, намальовану на папері.

Підводяться підсумки двох останніх вікторин.

Дітям пропонується виноград вчитель декламує уривок вірша Максима Рильського «Троянди й виноград», який він написав у 1955 році.

Ми працю любимо, що в творчість перейшла,
 І музику валку, що ніжно серце тисне
 У щастя людського два рівних є крила:
 Троянди й виноград, красиве і корисне.

Вчитель: Наш урок добіг свого кінця. Дякую усім за змістовну співпрацю.